

Litteratur

MATS JOHANSSON:

Facits läxa också Sveriges?

Maktspelsjournalistik i bokform är tämligen sällsynt i vårt land, medan den är desto vanligare i länder där den undersökande journalistiken är av klass. När något reportage blir bok i Sverige handlar det oftast om politiska intriger, mestadels i halvdokumentär tillbakablickande form. Av annan kaliber är reportageboken "Med Facit i hand" (Correspondenten), redaktör: Bertil Torekull.

Den består av ett tjugotal artiklar från en reportageserie i Östgöta Correspondenten om företaget Facits uppgång och fall, kompletterade med analyser av fristående experter. Tillsammans bildar artiklarna och analyserna lärorik läsning för den som är intresserad av svenskt näringslivs funktionssätt och villkor. Boken utgör ett exempel på modern näringslivsjournalistik, som har mer att tillföra framtiden än många av de aldrig så genomarbetade historiska krönikor som företagen själva gärna ger ut.

Företaget Facits historia är känd; synderna, kriserna, katastroferna, tragedierna för människor och samhällen. Vad boken tillför är dels helhetsbilden, dels intrikata bakgrundsteckningar. En särskild höjdpunkt är Torekulls porträtt av och samtal med Lennart von Kantzow, Gunnar Ericssons svåger och Facits VD vid kollapsen, som fick skulden för mycket, trots sin korta period vid makten.

Facits misslyckande sammanfattas i några enkla siffror. Utvecklingsavdelningen bestod av 100 man, medan tex konkurrenten Sharp i Japan hade 10 000 utvecklare. Där var arbetarlönerna en tiondel av de svenska, effektiviteten kanske tre gånger större. Under 30 år tillverkade Facit lika många räknenuddar som ett större asiatiskt företag klarade på några månader.

Men bakom denna hårda ekonomiska verklighet, som ju många svenska företag har klarat att leva vidare i, fanns för Facits del också mänskliga konkurrensnackdelar. Massmedia speglade aningslöst Facit som det välmående familjeföretaget, och när larmsignaler inte kom utifrån, rullade verksamheten vidare i skyddad idyll. När krisen väl trängde igenom avskärmningsmekanismerna avslöjades Facits svaga management. Representation och reklam fick stryka på foten medan konkurrenterna satsade allt mer på marknadsföring.

Den kanske viktigaste lärdomen av fallet Facit är just en mänsklig aspekt. Felaktiga beslut eller frånvaro av beslut berodde på att ingen sade sanningen. Klimatet befördrade karriärism och straffade kritiskt tänkande. Den bristen kan inte nog analyseras, eftersom problemen är allmängiltiga i dagens näringsliv, inte bara i de gamla bruksliknande företagen där bastugemenskap ersätter framtidsanalys.

En som lärt är utvärderaren Patrik Engellau. Han ser i Facits öde en förebild för den svenska modellen: "Var inte Facit en inkarnation av den svenska modellens allra finaste drag? ... Är det inte på precis samma sätt med Sverige? Vi kan inte påstå att vi inte blivit varnade. Var och en som har ögon att se med kan iaktta hur åskmolnen drar ihop sig."

Ja, den som lever i Palmes Sverige med ökade skatter och underskott har all anledning att ta del av det dubbelbottnade budskapet i "Med Facit i hand". Innan även AB Sverige får facit i hand.